Leila Kurki 2.10.2017

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
Kirjallinen asiantuntijalausunto
3.10.2017 klo 12.15 pidettävään kokoukseen

VNS 6/2017 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa Jaettu ymmärrys työn murroksesta on lähetetty työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten tulevaisuusvaliokunnalle

Yhteenveto

1. Raportti toimii hyvin pohjana visiotyön jatkolle, mutta samalla sen johtopäätöksiä on koko ajan myös päivitettävä.
2. Tärkeintä on pitää mielessä, että tulevaisuus ei ole deterministisesti määrittynyt vaan yhteiskunta voi itse päättää, minkä suunnan se haluaa toteutuvan.
3. Hyvän yhteiskunnan ja työelämän rakentamisen tulisi olla valintojen motiivina ja tavoitteena.
4. Koska digitalisaation vaikutukset työelämässä ovat pitkälti institutionaalisesti ja kulttuurisesti määräytyviä, yhteiskunnalla on monia keinoja edistää ja säädellä teknologisen kehityksen suuntaa.
5. Veropohjan laajentaminen, hyvän alustatalouden toimenpiteet, väylien avaaminen yhteisöjen itseohjautuvalle toiminnalle, aikuiskoulutusjärjestelmän uudistaminen ja työn uudelleen määritteleminen vaativat lisää tutkimustietoa ja laajaa keskustelua.

Yleistä

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa Jaettu ymmärrys työn murroksesta on hyvä yhteenveto teknologian aiheuttamasta työelämän muutoksesta käytävästä kirjallisuudesta ja verkosto-keskustelusta. Asiakirja heijastaa tämän hetken pohdintoja laajasti ja tuo esiin nyt näköpiirissä olevia haasteita niin yhteiskunnan kuin työelämän kehittämisessä tulevina vuosina.
Raportti toimii hyvin pohjana visiotyön jatkolle, mutta samalla sen johtopäätöksiä on koko ajan myös päivitettävä. Vision tulee olla aidosti tulevaisuussuuntautunut ja pitkälle jatkuva prosessi, jonka aikajänne on vähintään 10-20 vuotta.

On selvää, että eri skenaariot työn murroksesta sisältävät paljon uhkia, mutta myös innostavia mahdollisuuksia. Jatkotyön kannalta on kiinnitettävä erityistä huomiota raportin tärkeään johtopäätökseen jaetun ymmärryksen tarpeesta, sillä nyt

teknologian kehityksen seurauksia tarkastellaan kovin erilaisista lähtöolettamuksista ja motiiveista käsin. Tärkeintä on pitää mielessä, että tulevaisuus ei ole deterministisesti määrittynyt vaan yhteiskunta voi itse päättää, minkä suunnan se haluaa toteutuvan.

Hyvän yhteiskunnan ja työelämän rakentamisen tulisi olla valintojen motiivina ja tavoitteena. Tavoitteen pitäisi näkyä selkeästi kaikissa yksittäisissä toimenpiteissä. Kaikessa toiminnassa on varmistettava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen niin lainsäädännössä kuin käytännössäkin. Koska digitalisaation vaikutukset työelämässä ovat pitkälti institutionaalisesti ja kulttuurisesti määräytyviä, yhteiskunnalla on monia keinoja edistää ja säädellä teknologisen kehityksen suuntaa. Tasapainoinen yhteiskunnan kehitys edellyttää päättäjiltä näiden keinojen tarkkaa punnintaa ja aktiivista käyttöä, kun se on tarpeen.

Teknologian vaikutusten suodattimia ovat esimerkiksi Myer'in mukaan (Meyer H. 2016 Five filters moderate the technical revolution) eettinen (rajoituksia tavoille, joilla teknologiaa sovelletaan), sosiaalinen (ihmisten ja organisaatioiden toiminnan pohjalta syntyvät rajoitukset), institutionaalinen (esim. yritysten hallinnointimalli, koulutusjärjestelmä, työmarkkinajärjestelmä), säädöksellinen (lainsäädännölliset rajoitukset teknologian soveltamistavoille), sekä taloudelliset (teknologian hyödyntämisen edellyttämät ei-teknologiset innovaatiot) filtterit.

Työn murros ja sen seurauksia

Talouskasvu ja verotus
Tulevina vuosina on varauduttava matalan talouskasvun aikaan. Mikäli työn tarjonta vähenee niin, että suuri joukko jäisi ilman työtä, josta maksetaan verot, niin edessä on koko yhteiskunnan mureneminen ilman veropohjan laajentamista uusiin lähteisiin. Eteen tulevia ratkaisuja ovat myös mm. työajan lyhentäminen ja työn jakaminen useammalle, sekä erilaiset sosiaaliturvan kehittämisen ratkaisut.

Alustatalous
Globaalien alustojen avulla tehtävä työ on vielä marginaalista Suomessa ja Euroopassa, mutta sen arvioidaan laajentuvan yhä useampaan tehtävään. Alustatalouden työ voi olla tulevaisuudessa hyvä ratkaisu monelle työnhakijalle tai lisäansioita haluavalle, mutta sen pelisääntöjä ja toimintatapoja on kehitettävä paljon ennen kuin siitä saadaan todellinen vaihtoehto. Valta alustatalouden kehittämisessä on tähän asti ollut alustojen omistajilla, josta on ollut monia negatiivia seurauksia näissä töissä työskenteleville. Esimerkiksi Tuomo Alasoini on listannut 10 toimenpidettä hyvään alustatalouden työhön pääsemiseksi (Talous ja yhteiskunta-lehti 3/2017).

Työsuhteet ja yhteisöllisyys
Tilastojen ja tutkimusten valossa tällä hetkellä näyttää siltä, että vakinaiset työsuhteet eivät ole häviämässä mihinkään. Myöskään ns. epätyypilliset työt eivät juurikaan ole lisääntyneet. Ongelmana ovat ne työnsä menettäneet, joiden on

vaikea eri syistä päästä takaisin työhön. Heidän kohdallaan kannustimet kouluttautumiseen tai muuhun yhteisölliseen aktivisuuteen ovat lähes negatiiviset. Yhteisöllisyys sinällään ei ole kadonnut, päinvastoin, mutta se on muuttanut muotoaan. Yhteisöllisyyden suurin käyttövoima ovat netin erilaiset alustat ja paikalliset, itseohjautuvat yhteisöt. Oletus siitä, että teknologia vapauttaisi ihmisiä enemmän yhteisöllisyyteen toteutuu vain, jos ihmiset itse niin haluavat. Yhteisöihin osallistuminen riippuu henkilökohtaisesta motiivista ja innostuksesta, sitä ei poliittinen päättäjä voi synnyttää. Tehtäväksi jää sellaisten olosuhteiden, väylien ja välineiden tarjoaminen, jotka alentavat kynnystä osallistua.

Polarisaatio ja osaaminen
Digitalisaatio ja automatisaatio ovat jo nyt korvanneet rutiinityötä, ja tämä suunta todennäköisesti jatkuu. Kyse ei ole kokonaisten ammattien katoamisesta, vaan enemmänkin joidenkin ammattikuvien sisällä olevien tehtäväkokonaisuuksien automatisoinnista tai digitoinnista. Enemmän vaikutusta teknologian kehityksellä on toiminnan muutokseen, eli työn organisointiin, johtamiseen, verkostojen kehittymiseen ja liiketoimintamalleihin. Tässä kriittisin väline on osaamisen varmistaminen. Peruskoulutusta olisi kehitettävä vastaamaan muutokseen ja digiosaaminen olisi sisällytettävä kaikkeen koulutukseen. Aikuiskoulutusjärjestelmä tulisi uudistaa perusteellisesti palvelemaan työelämässä olevien täydennys- ja lisäkoulutustarpeita. Kotouttamiseen tulisi ohjata resursseja paljon nykyistä enemmän.

Työn määritelmä
Työn arvottamista ja nykyisen määritelmän uudistamiseksi tulisi käynnistää tutkimusohjelma. keskustelun lähtökohtana ja tavoitteena pitää olla hyvän työelämän edistäminen.

Luova tuho
Luovan tuhon tulisi edistäminen voidaan toteuttaa yritystukipolitiikkaan uudelleen kohdentamalla ja parantamalla muutosturvajärjestelmää. Tutkimus- ja kehityspanoksien pitää edistää uudistumista ja niiden tulee olla riittävällä tasolla.

Lisätiedot työllisyyspoliittinen asiantuntija Leila Kurki,
p. 0400 798 959, leila.kurki@sttk.fi